

۹۰ سال تولید حوله در ایران از حوله جوادى تا برق لامع

«برندی قدیمی به مدرنی آینده؛ برق لامع ۹۰ سال همراه شما» این شعار نخستین و بزرگترین واحد صنعتی تولید انواع حوله در ایران است؛ برندی که در اوایل قرن، پدری راهاندازی کرد و در اواخر قرن فرزندش آن را به اوج رساند و به بزرگترین تولیدکننده حوله در ایران و یکی از بزرگترین واحدهای نساجی در نوع خود در خاورمیانه بدل شد. حوله برق لامع که کار خود را در سال ۱۳۰۸ در کارگاهی کوچک در تبریز شروع کرد حالا به مجموعه‌ای بزرگ در شهر رشت بدل شده است که به صورت مستقیم و غیرمستقیم صدها شغل ایجاد کرده و سالانه چند میلیون دلار صادرات دارد. مجموعه برق لامع توسط «مرحوم جواد برق لامع نو» بنیان‌گذاری شده است؛ کارآفرینی که از او به عنوان پدر صنعت تولید حوله در کشور یاد می‌شود. او متولد سوم آذر سال ۱۲۹۴ در محله قدیمی لیلوای تبریز بود و در ۶ شهریور سال ۱۳۸۲ در ۸۸ سالگی درگذشت.

پدرش مرحوم حاج محمد از افراد خوشنام شهر بود و در سال ۱۳۰۷ زمانی که برای گرفتن سجل مراجعه می‌کند نام خانوادگی «برق لامع» به معنی درخشانی را انتخاب می‌کند و وقتی متوجه می‌شود که پیش از او کسی آن را انتخاب کرده درخواست می‌کند که «برق لامع نو» برای خانواده او ثبت شود.

جواد برق لامع نو کار را از کودکی شروع کرد و ۱۰ ساله بود که با توجه به شرایط اقتصادی خانواده، پدرش او را برای یادگیری و کسب درآمد به کارگاه بزرگ قالی‌بافی مرحوم اردبیلی‌لر در خیابان فردوسی تبریز که از استادان سرشناس قالی‌بافی بود، فرستاد؛ راهی که برادرانش هم طی کردند.

جواد برق لامع نو پسر باهوش و باپشتکاری بود و همین شد که خیلی زود بافت انواع فرش را یاد گرفت و با وجود سن بسیار کم استادکار ماهرى شد. با اعتمادی که استاد اردبیلی‌لر به او پیدا کرده بود کار روی یکی از دارها را به جواد سپرد تا با برادر کوچک‌ترش نقی و دوشاگرد دیگر، بافت و سفارش‌ها را پیش ببرند. البته جواد برق لامع نو باوجود اینکه خیلی سریع کار قالی‌بافی را آموخت اما درآمد کم، فعالیت گسترده آشنایان و اقوام در صنعت پارچه‌بافی و عطشش در یادگیری چیزهای جدید باعث شد کارگاه اردبیلی‌لر را رها کند و مشغول آموزش و یادگیری پارچه و ابریشم‌بافی شود. علاقه و استعداد بسیار به این کار، او را به فکر نوآوری در تولید پارچه انداخت و همین شد که با کنجکاوی بالا و ذکاوت بسیار به فکر تغییراتی در دستگاه سنتی بافت پارچه افتاد تا محصول جدیدی تولید کند؛ پارچه‌ای که ضخامت بیشتری داشته باشد و در ایران هم نمونه‌ای نداشته باشد و بتواند برای استحمام و گرفتن آب بدن بعد از حمام کارایی داشته باشد.

او در ۱۵ سالگی و با پرداخت ۱۵ تومان به یک استادکار نجاری سفارش داد تا برایش دستگاه سنتی پارچه‌بافی درست کند و ۱۶ ساله بود که از استادکار نجار خواست تا با اضافه کردن چله‌ای جدید روی دستگاه پارچه‌بافی‌اش امکانی را ایجاد کند تا بتواند پارچه‌هایی ضخیم‌تر ببافد؛ پارچه‌های حوله‌ای.

جواد برق لامع نو سال ۱۳۱۰ در اولین نمایشگاه اختراعات عهد نو « که در باغ گلستان تبریز برگزار شده بود شرکت کرد و اولین تولیدات خود و دستگاه بافت پارچه حوله‌ای را در آن نمایشگاه به نمایش گذاشت و توانست نگاه‌های بسیاری را به سوی خود و کالای تولیدشده‌اش جلب کند.

او به کمک برادرانش کارگاه کوچکی در زیرزمین خانه‌شان در منطقه لیلوا جنب مسجد گول‌باشی ایجاد کرد و در سال ۱۳۱۰ اولین مدل از پارچه‌های حوله‌ای را در کشور بافت.

در واقع جواد برق لامع نو به همراه برادرانش و باپشتکار و هوش و سختکوشی خیلی زود توانست محصولی را به بازار عرضه کند که پیش از این نمونه ایرانی نداشت و واردات آن از کشورهای مختلف به خصوص ژاپن صورت می‌گرفت. آنها حوله‌های بافته‌شده را روی دوش خود حمل کرده و قبل از طلوع آفتاب برای شست‌وشو به محله گازران تبریز که قنات معروفی داشت می‌بردند و دوباره به کارگاه برمی‌گرداندند به طوری که در زمستان هنگام بازگشت حوله‌ها یخ زده بودند. حوله‌ای که برادران برق لامع نو تولید می‌کردند در ابتدا به حوله جواد یا حوله جوادى در بازار مشهور بود اما به مرور زمان و البته با بزرگ‌تر شدن کارگاه و بعدها صنعتی شدن، مجموعه حوله‌بافی جوادى نامش به برق لامع تغییر کرد.

در میانه دهه دوم قرن (حدود ۱۳۱۵) جواد برق لامع نو وقتی با استقبال مشتریان از حوله تولیدی‌شان روبرو شد تصمیم گرفت که کارگاه تولید پارچه حوله‌ای را توسعه دهد و همین شد که کارخانه‌ای در نزدیکی خیابان لاله‌زار تبریز راهاندازی و بخشی از کارهای ریسندگی نخ را در این مجموعه صنعتی کرد که باعث رشد تولیدات مجموعه شد.

جواد برق لامع نو نگاه رو به جلویی داشت و همین باعث شد که در سال ۱۳۲۸ (۷۲ سال پیش) صادرات حوله برق لامع به عراق آغاز شود و در سال‌های بعد همیشه افزایش یابد تا جایی که در سال ۱۳۵۷ صادرات سالیانه این کارخانه نزدیک به یک میلیون دلار بود.

در دهه ۴۰ شمسی فرزندان موسسان کارخانه که نسل دوم برق لامع محسوب می‌شدند پس از سفر به اروپا پدران خود را قانع کردند که ماشین‌آلات بافندگی دستی خود را از رده خارج کنند و از دستگاه‌های بافندگی و چاپ روز دنیا بهره بگیرند. کیفیت محصولات همیشه برای حاج جواد برق لامع نو از اهمیت بسیار بالایی برخوردار بود و همین باعث شد که محصولات این کارخانه سر از بازارهای اروپایی و آمریکا درآورد و در سال ۱۳۵۴ موفق به کسب گواهی برترین کیفیت از بالاترین مؤسسه تأیید کیفیت و استاندارد آمریکا شود.

البته روزهای اوج‌گیری کارخانه برق لامع و کوشش جواد برق لامع نو و برادرانش که به دنبال توسعه این مجموعه بودند و حتی در نیمه دهه ۵۰ اقدام به خرید زمینی به وسعت ۵۵ هزارمتر مربع و ثبت سفارش ۳۰۰ دستگاه مدرن نساجی از کشور سوئیس کردند، نیمه‌کاره باقی ماند زیرا با وقوع انقلاب طی حکمی ابتدا ۵۰ درصد اموال آنها به نفع بنیاد مستضعفان و بعد تمام اموالشان مصادره شد.

البته اموال حاج جواد برق لامع نو و برادرانش در شرایطی مصادره شد که او از خیریان مشهور شهر تبریز محسوب می‌شد که در ساخت مساجد، مدارس، توسعه راه‌آهن و در ساخت و مرمت حوزه‌های علمیه و... همیشه مشارکت داشت و بین فعالان کسب و کار به فردی دیندار و انسانی شریف و سختکوش شهره بود. او در کنار کارخانه برق لامع مجموعه‌ای کشاورزی و باغی و دامداری هم احداث کرده بود که به مزرعه کبود گنبد شهره بود. گوی گونبد (کبود گنبد)، در حوالی شهرستان آذرشهر به مساحت ۳۱۵ هکتار، مانند بهشت بود.

در این مجموعه مزرعه ۵۰۰ هزار اصله درخت تبریزی و هزاران اصله درخت میوه وجود داشت، همچنین مزارع یونجه با بذر رنجر آمریکایی و دیگر محصولات زراعی کشت می‌شد. علاوه بر اینها ۱۵۰۰ رأس گوسفند و دام‌های دیگر در این مجموعه پرورش داده می‌شدند. مزرعه کبود گنبد با داشتن ۷ حلقه چاه عمیق و نیمه‌عمیق فضای بسیار سرسبزی داشت که البته آن هم مصادره شد و به مرور زمان رو به زوال

و نابودی رفت.

حاج جواد برق لامع نو در شهریور سال ۱۳۸۲ درگذشت؛ او دو دهه پایانی زندگی بیشتر خانه‌نشین بود آن هم در شرایطی که یکی از فرزندان (کارخانه‌ای که با خون دل ساخته بود) را از دست داده بود.

*برق لامع دوباره متولد شد

با وجود مصادره اموال خانواده برق لامع نو، در سال ۱۳۷۴ فرزند ارشد مرحوم جواد برق لامع نو (بنیانگذار مجموعه) دوباره به فکر راه‌اندازی کارخانه‌ای برای تولید انواع حوله افتاد؛ مجموعه‌ای که محصولاتش با برند لاله وارد بازار شد اما نتوانست موفقیت چندانی به دست بیاورد. البته این اتفاق باعث نشد تا فرزندان مرحوم جواد برق لامع نو دلسرد شوند زیرا سه سال بعد از فوت پدر یکی دیگر از فرزندان او مسعودالملک برق لامع (متولد ۱۳۲۹) به فکر افزودن مجموعه‌ای جدید برای تولید انواع حوله به برند خانوادگی یعنی برق لامع افتاد.

او که تحصیلکرده خارج از کشور است به ایران بازگشت تا صنعت خانوادگی را با وجود همه بی‌مهری‌ها دوباره احیا کند. دکتر مسعودالملک برق لامع دکترای اقتصاد و علوم اجتماعی خود را از آلمان گرفته است. کتاب او به عنوان «حق برداشت مخصوص و نظام پولی جهان» یکی از نگارش‌های مرجع جهانی در زمینه نظام‌های پولی به شمار می‌آید. این کتاب برای نخستین بار به سال ۱۹۸۱ میلادی و از سوی یکی از معتبرترین ناشران کتاب‌های علمی جهان در برلین به چاپ رسیده و بعد از آن نیز به چندین زبان بین‌المللی ترجمه و تجدید چاپ شده است.

او به مدت دو سال در کمیسیون تبدیل واحد پول آلمان شرقی به واحد پول آلمان غربی عضویت داشته و بدین ترتیب به اصول و فروع اقتصاد آگاهی دارد. مسعودالملک برق لامع بعد از بازگشت به ایران به دنبال فضایی جدید برای احداث دوباره کارخانه پدری بود و در این میان رشت را انتخاب کرد و ترجیح داد دیگر در تبریز که خاطرات خانوادگی خوبی از تعطیلی کارخانه در آن ندارند، فعالیت نداشته باشد.

او علاوه بر تاسیس مجدد کارخانه برق لامع مجموعه کارخانه ریسندگی خاور گیلان را که ورشکسته شده بود خریداری و به گروه صنعتی برق لامع ملحق کرد. رضا رحمانی، نماینده پیشین تبریز که به مسئولیت وزارت صمت هم رسید، گفته تلخ‌ترین هدیه و عیدی که دریافت کرده یک دست کامل انواع حوله برق لامع بوده که روی آن نوشته بودند «برق لامع رشت» او گفته به بی‌توجهی، کم‌کاری و بی‌تدبیری مدیران شهر و استان خودش افسوس خورده که یکی از اصیل‌ترین صنایع استان از استانی دیگر سر درآورده است. البته کارخانه برق لامع در سال‌های گذشته با توجه به تحریم، چالش تامین مواد اولیه، نوسانات ارزی و اقتصادی و... با مشکلات بسیاری دست و پنجه نرم کرده و مجموعه با حداقل ظرفیت خود فعالیت می‌کند اما مدیرعامل مجموعه در مصاحبه‌ای گفته است این کارخانه می‌تواند برای چند هزار نفر به صورت مستقیم و غیرمستقیم اشتغال ایجاد کند.

فضای قدیمی نخستین کارخانه حوله برق لامع در حال حاضر خالی است اما به عنوان یکی از فضاهای صنعتی-تاریخی تبریز و به عنوان میراثی صنعتی شناخته می‌شود و در فهرست آثار ملی کشور هم به ثبت رسیده است. فضای کارخانه‌ای که با توجه به پیشگام بودن در صنعت کشور مسئولان شهر تبریز و استان آذربایجان شرقی به فکر راه‌اندازی یک کارخانه نوآوری در آن هستند.

برند برق لامع همچنان با وجود گذشت ۹ دهه فعال است و می‌توان از آن به عنوان یکی از قدیمی‌ترین برندهای ایرانی نام برد که در تاریخ پرفراز و فرودش جنگ جهانی، قحطی، ملی شدن نفت، کودتای ۲۸ مرداد، دوران صنعتی شدن اقتصاد ایران در دهه ۴۰ پیروزی انقلاب اسلامی، جنگ تحمیلی و ۴۰ سال دوران جدید بعد از انقلاب را سپری کرده و همچنان به عنوان اصلی‌ترین برند تولید انواع حوله در کشور شناخته می‌شود و شعبه‌های بسیاری در سراسر کشور دارد که شاید یکی از قدیمی‌ترین و مشهورترین هایش شعبه میدان فردوسی تهران باشد.

منبع: آینده‌نگر